

ROZWÓJ WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO RÓŻNICE REGIONALNE I PODREGIONALNE

ROZWÓJ MAZOWSZA W ŚWIETLE DANYCH ZASTANYCH – GŁÓWNE
KONCENTRACJE TEMATYCZNE

MARCIN ŻEMIGAŁA

KLAUDYNA NOWIŃSKA

PAWEŁ HURAS

Seria ROZWÓJ WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO. RÓŻNICE REGIONALNE I PODREGIONALNE prezentuje analizy pomocnicze i dokumenty robocze wykonane w związku z pracami badawczymi prowadzonymi w ramach projektu „Zrównoważony rozwój województwa mazowieckiego w nowym układzie jednostek NUTS2 i NUTS3. Poziom metropolitalny, regionalny i podregionalny”.

Projekt był realizowany w latach 2019-2020 przez Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, Szkołę Główną Handlową oraz Politechnikę Warszawską i finansowany przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju.

ISBN 978-83-967581-3-2
DOI 10.32062/20230401

Politechnika Warszawska
Centrum Zarządzania Innowacjami i Transferem Technologii
Warszawa, 2023

SPIS TREŚCI

ROZWÓJ MAZOWSZA W ŚWIETLE DANYCH ZASTANYCH – GŁÓWNE KONCENTRACJE TEMATYCZNE	4
1. SPECYFIKA MAZOWSZA.....	4
2. ROZWÓJ REGIONALNY I MAZOWSZE W ŚWIATOWYCH BADANIACH NAUKOWYCH.....	9
O AUTORACH	18

ROZWÓJ MAZOWSZA W ŚWIETLE DANYCH ZASTANYCH – GŁÓWNE KONCENTRACJE TEMATYCZNE

MARCIN ŻEMIGAŁA¹

KLAUDYNA NOWIŃSKA²

PAWEŁ HURAS³

Celem tego rozdziału jest zidentyfikowanie głównych tendencji i koncentracji w badaniach naukowych nad Mazowszem. Wobec tego początkowo zostanie przedstawiona krótko specyfika tego regionu z uwzględnieniem takich kwestii jak podział administracyjny i statystyczny oraz niektóre elementy związane z jego rozwojem. Następnie przeprowadzona zostanie analiza badań światowych dotyczących rozwoju regionalnego co będzie stanowić punkt odniesienia do analiz tendencji w badaniach nad Mazowszem. Po ustaleniu głównych trendów dotyczących rozwoju regionalnego zidentyfikowane i przeanalizowane zostaną światowe badania dotyczące Mazowsza. Na tej podstawie ustalone zostaną tematy podejmowane przez badaczy regionalistów, które w kolejnych rozdziałach zostaną rozwinięte.

1. SPECYFIKA MAZOWSZA

Opracowania poświęcone rozwojowi Mazowsza podkreślają wyjątkowy charakter województwa mazowieckiego, wyróżniający ten region spośród innych województw kraju pod względem wewnętrznego zróżnicowania społeczno-gospodarczego (Strzelecki, 2013; Śleszyński, 2012b; Komornicki, Czapiewski i Solon, 2012; MBPR, 2014; Strzelecki i Kolipiński, 2011; Swianiewicz, Dąbrowska, 2018). Dualność regionu polegająca na dominującej pozycji ośrodka centralnego – Warszawy względem pozostałej części województwa, jak również następstwa tej sytuacji w postaci nowego podziału statystycznego dla województwa stały się przyczynkiem do analizy zróżnicowania przestrzenno-społeczno-ekonomicznego w ramach niniejszego opracowania oraz analizy narracji prowadzonych w materiałach źródłowych.

Województwo mazowieckie jako region statystycznie najzamożniejszy w skali kraju (oraz jedno z siedmiu najdynamiczniej rozwijających się w ostatnich latach w skali europejskiej (Swianiewicz, Dąbrowska, 2018)), w dużym stopniu zawdzięcza ten status stolicy – Warszawie (jako centrum nie tylko regionu ale i kraju i wynikającym z tego pełnionym funkcjom) oraz jednostkom terytorialnym bezpośrednio do niej przylegającym, różnie delimitowanym jako Obszar Metropolitalny Warszawy (OMW) lub Warszawski Obszar Funkcjonalny (WOF). Pozostałe obszary województwa obniżają średnie poszczególnych wskaźników rozwojowych dla województwa, a trend zróżnicowania umacnia się. W efekcie, dzięki decyzjom rządowym oraz na poziomie unijnym, przy wsparciu

¹ Wydział Zarządzania, Uniwersytet Warszawski

² Centrum Zarządzania Innowacjami i Transferem Technologii, Politechnika Warszawska

³ Wydział Zarządzania, Centrum Zarządzania Innowacjami i Transferem Technologii, Politechnika Warszawska

i staraniach Województwa Mazowieckiego, od 2018 r. Województwo Mazowieckie, mimo że stanowi jeden region administracyjny, to poprzez Rozporządzenie Komisji Europejskiej zostało podzielone na dwie odrębne jednostki statystyczne, nadając status NUTS 2⁴ - poziom decydujący o przyznawaniu środków finansowych w ramach polityki regionalnej, osobno dla Warszawy i przylegających 9 powiatów oraz osobno dla pozostałej części województwa. Tym samym dostosowano podział województwa do zasad tworzenia NUTS, tj. uwzględniono i dostosowano zarówno wielkość nowych jednostek, liczbę zamieszkujących je ludności, a nade wszystko potwierdzono i uwzględniono w polityce unijnej różnice w rozwoju i potrzebach poszczególnych części województwa mazowieckiego, wyodrębniając region warszawski stołeczny oraz mazowiecki regionalny. Równocześnie weryfikacji poddano granice jednostek na niższym poziomie, tj. NUTS 3. Aktualny przebieg granic NUTS 2 i NUTS 3 dla województwa mazowieckiego przedstawia Rysunek 1.

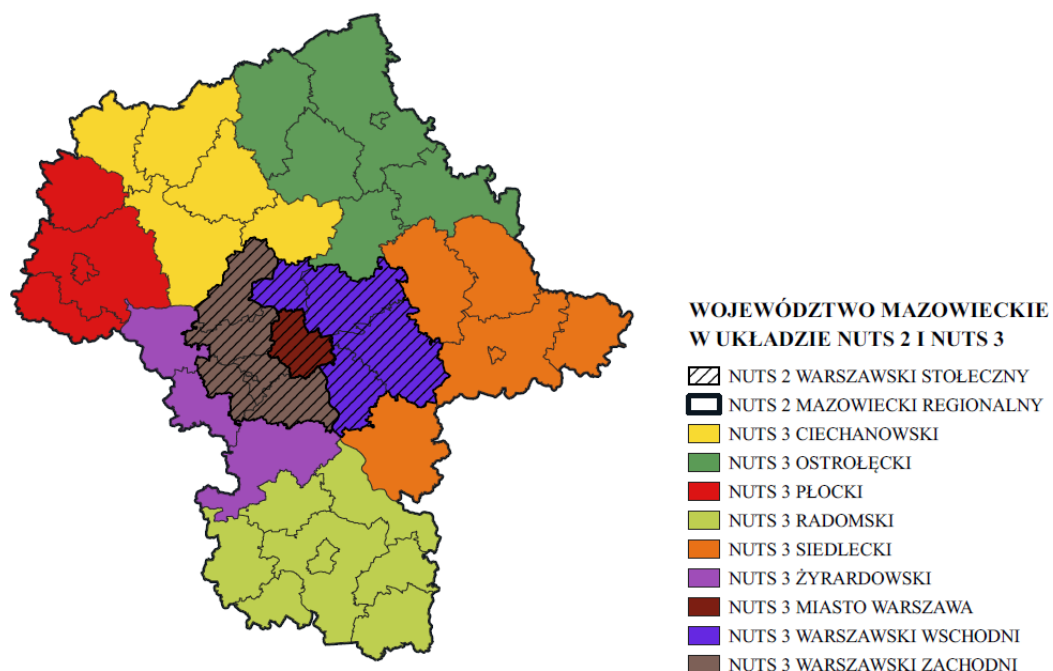
Jak podkreśla się w literaturze poświęconej rozwojowi regionalnemu, uzasadnione jest myślenie o województwie mazowieckim w kategoriach budowania spójności terytorialnej i powiązań regionalnych poprzez dążenie do nawiązywania ścisłej współpracy między jednostkami samorządowymi (Śleszyński, 2012a). Obszary miejskie i wiejskie zdecydowanie różnią się pod kątem występowania impulsów rozwojowych (Strzelecki, 2015; MBPR, 2014), dlatego należy nakierowywać działania rozwojowe na ośrodki miejskie o charakterze ponadlokalnym oraz te, które posiadają zaplecze funkcjonalne, bo dzięki wsparciu ich rozwoju dają szansę na rozprzestrzenienie impulsów rozwojowych na otaczające je obszary, a przy tym wzmocnienie współpracy i rozwój nowych funkcji. Jak wskazują przykłady zagraniczne (Brandenburgii, Hagi) decydującym dla rozwoju subregionu jest budowanie relacji między rdzeniem – miastem centralnym a otoczeniem, na które ma wpływ (Charkiewicz i in., 2012). Działaniem wychodzącym naprzeciw takiemu myśleniu jest koncentracja polityki spójności UE w perspektywie 2014-2020 na rozwoju obszarów funkcjonalnych.

Równocześnie jednak, zgodnie z najnowszymi opracowywanymi aktualnie dokumentami strategicznymi tj. Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego (projekt 2019), odchodzi się od wskazanego powyżej myślenia o rozwoju regionu zgodnie z modelem polaryzacyjno-dyfuzyjnym, gdzie główny nacisk położony był na wspieranie głównych aglomeracji i rozprzestrzenianie się impulsów rozwojowych z obszarów wysokorozwiniętych na ich otoczenie zewnętrzne. Zauważono, że mimo wysiłków i przeznaczonych środków finansowych, zasięg rozprzestrzeniania się impulsów rozwojowych z miast wojewódzkich do ośrodków niższego rzędu był mniejszy od oczekiwanego, a różnice w rozwoju poszczególnych części województwa były jeszcze bardziej widoczne. Jak wskazuje projekt KSRR, „utrzymujące się dysproporcje są konsekwencją m.in. niezrównoważenia podaży

⁴ „Klasyfikacja Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych – w skrócie NUTS (z francuskiego: Nomenclature des Unités territoriales statistiques; angielski: Classification of Territorial Units for Statistics, nazywana także Nomenclature of Territorial Units for Statistics) jest standardem geograficznym służącym do statystycznego podziału państw członkowskich Unii Europejskiej (ich terytoriów gospodarczych) na trzy poziomy regionalne o określonych klasach liczby ludności. Została ona ustanowiona w celu zbierania, opracowania i rozpowszechniania na obszarze Unii Europejskiej porównywalnych danych dla określonych statystyk regionalnych (np. z zakresu rachunków regionalnych, demografii, rynku pracy i społeczeństwa informacyjnego). Klasyfikacja NUTS służy również kształtowaniu regionalnych polityk krajów Unii Europejskiej i jest niezbędna do przeprowadzania analiz stopnia rozwoju społeczno-gospodarczego regionów” (<https://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/jednostki-terytorialne/klasyfikacja-nuts/>).

i popytu na lokalnych rynkach pracy, decyzji co do lokalizacji inwestycji, zróżnicowanego poziomu wyposażenia infrastrukturalnego i dostępności transportowej, regionalnych różnic w wydajności pracy, a także potencjału administracji publicznej” (MliR, 2019, s. 42-43).

Rysunek 1. Podział administracyjny i statystyczny województwa mazowieckiego

Źródło: opracowanie własne.

Obecnie szans dla rozwoju całego regionu, w szczególności w kontekście zmniejszenia dysproporcji rozwoju społeczno-gospodarczego, upatruje się w realizacji polityki regionalnej kraju wspierającej rozwój zrównoważony terytorialnie. Koncentruje się on na identyfikacji i efektywnym wspieraniu oraz wykorzystywaniu potencjałów i zasobów wewnętrznych poszczególnych obszarów (zarówno miast jak i wsi, obszarów wysoko rozwiniętych – w ramach działań wzmacniających ich konkurencyjność, jak i „obszarów, które mają mniejszą odporność na zjawiska kryzysowe, nie mogą w pełni rozwinąć swojego potencjału rozwojowego lub utraciły funkcje społeczno-gospodarcze” (MliR, 2019, s. 42)). W szczególności „polityka regionalna będzie wspierać zintegrowane interwencje wykorzystujące miejscowe zasoby i potencjały poszczególnych terytoriów oraz dostarczanie odpowiednich impulsów dla zainicjowania trwałego wzrostu i miejsc pracy w obszarach o mniej korzystnych uwarunkowaniach rozwojowych [...] odejście od wspierania całego kraju czy regionów w jednolity sposób na rzecz większego różnicowania interwencji w zależności od problemów i potencjałów poszczególnych obszarów” (MliR, 2019, s. 42-43).

Jednym z narzędzi opracowanym dla rozwoju przestrzennego regionu województwa w ramach obszarów funkcjonalnych są Obszary Strategicznej Interwencji (OSI), zdelimitowane w Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku na

podstawie wskaźników określonych w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, wzbogaconych o wskaźniki charakterystyczne dla Mazowsza (SWM, 2013; UMSW, 2018). Są to bieguny wzrostu - tj. Obszar Metropolitalny Warszawy (dla umacniania funkcji metropolitalnych i zwiększenia integracji obszaru funkcjonalnego) oraz obszary problemowe (tereny, gdzie nagromadzone są negatywne zjawiska społeczno-gospodarcze, obszary wykazujące problemy utrudniające im rozwój lub konflikty przestrzenne. Wsparcie w tych obszarach ma zapobiec ich marginalizacji, utracie znaczenia gospodarczego oraz koncentracji patologicznych problemów społecznych, a także rozwijanie zdolności absorpcji impulsów docierających z obszarów lepiej rozwiniętych, głównie z OMW (SWM, 2013)). W obowiązującej Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze wskazane są trzy obszary problemowe: ostrołęcko-siedlecki, płocko-ciechanowski, radomski (SWM, 2013).

Instrumentem wdrożeniowym na lata 2014-2020 są Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) oraz w województwie mazowieckim Regionalne Inwestycje Terytorialne (RIT) (UMSW, 2018; MBPR, 2014; UMWM, 2018). Istotą ZIT i RIT jest realizacja przedsięwzięć skoncentrowanych na rozwiązywaniu problemów występujących w miejskich obszarach funkcjonalnych. Interesariuszami ZIT i RIT są miasta centralne oraz jednostki terytorialne powiązane z nimi funkcjonalnie, co do zasady o zasięgu konkretnego NUTS 3 (wyjątek stanowi powiat grójecki, który na potrzeby RIT został dołączony do podregionu radomskiego, choć funkcjonuje w ramach żyrardowskiego NUTS 3). Realizacja tych instrumentów budowana jest w oparciu o zinstytucjonalizowaną współpracę partnerską gmin. W województwie mazowieckim w perspektywie 2014-2020, w przypadku ZIT Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego (WOF), współpraca ta obejmuje Warszawę (jako biegun wzrostu) oraz 39 gmin spośród pozostałych 71 gmin należących do Warszawskiego Obszaru Metropolitalnego (UMSW, 2018). Jest skoncentrowana na zwiększeniu dostępności usług publicznych, rozwoju sieci powiązań gospodarczych oraz poprawie jakości przestrzeni (UMWM, 2018). Analogiczny mechanizm w postaci Regionalnych Inwestycji Terytorialnych realizowany jest w 5 podregionach województwa (por. Rysunek 2):

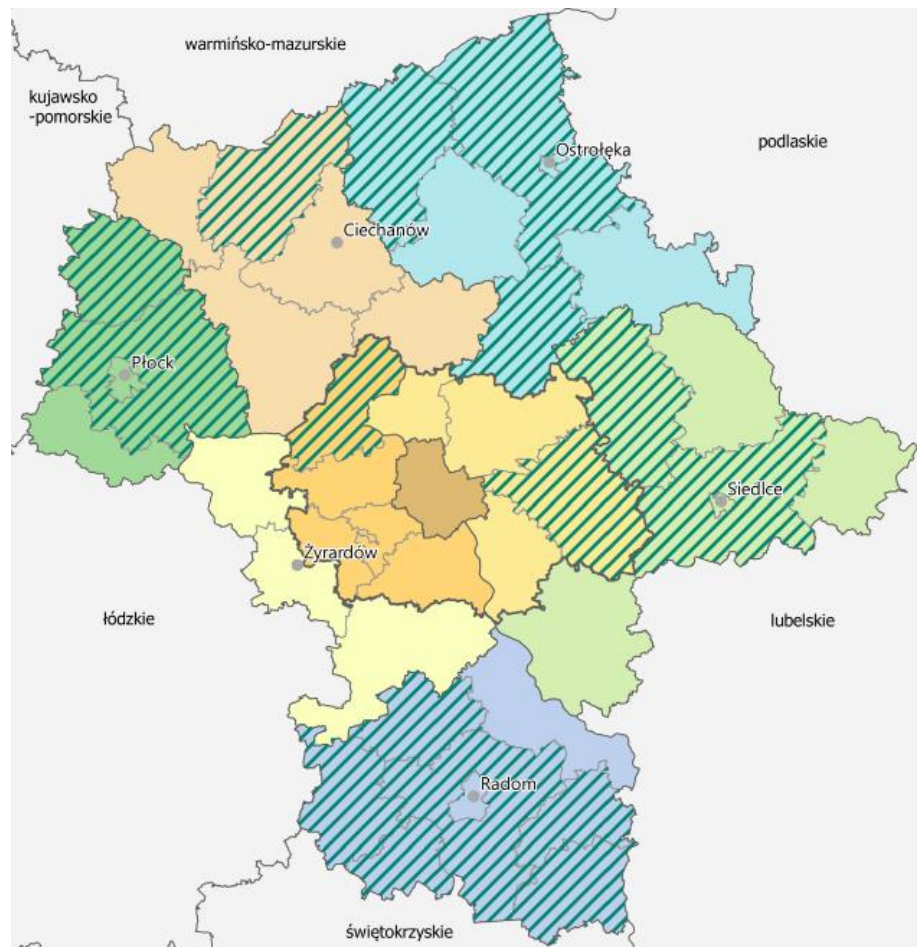
- płockim (gdzie liderem jest miasto Płock a partnerami powiat płocki, powiat gostyński, powiat sierpecki, gmina Gąbin, Stara Biała, Łąck oraz Nowy Duninów) (MP, 2016),
- radomskim (miasto Radom oraz powiat radomski i powiat grójecki) (ZWM, 2016),
- ciechanowskim (miasto Ciechanów oraz powiat ciechanowski, powiat mławski, powiat płoński, powiat pułtusk, miasto Mława oraz miasto Pułtusk) (GMC, 2016),
- ostrołęckim (miasto Ostrołęka oraz powiat makowski, powiat ostrołęcki, miasto Przasnysz, miasto Wyszaków, miasto Ostrów Mazowiecka, powiat przasnyski, powiat wyszkowski, miasto Maków Mazowiecki) (MO, 2017),
- siedleckim (miasto Siedlce oraz powiat siedlecki, powiat łosicki, powiat sokołowski, powiat węgrowski) (MS, 2017).

Dotychczas poczynione plany inwestycyjne dla problemowych obszarów strategicznej interwencji podejmowanych w ramach RIT skoncentrowane są w największym stopniu na

budowie i modernizacji infrastruktury transportowej oraz mobilności miejskiej, ponadto także rewitalizacji przestrzeni oraz poprawie jakości dostępu do usług medycznych.

W następstwie zmodyfikowanych przebiegów granic regionów statystycznych NUTS, jak również w oparciu o dotychczasowe doświadczenia współpracy międzygminnej przy realizacji projektów w ramach zintegrowanych instrumentów, niezbędny jest monitoring działań adekwatności dotychczasowych zasięgów oraz ich dostosowania w ramach przyszłej perspektywy finansowej.

Rysunek 1. Miejskie Obszary Funkcjonalne

Źródło: SWM (2018, s. 24).

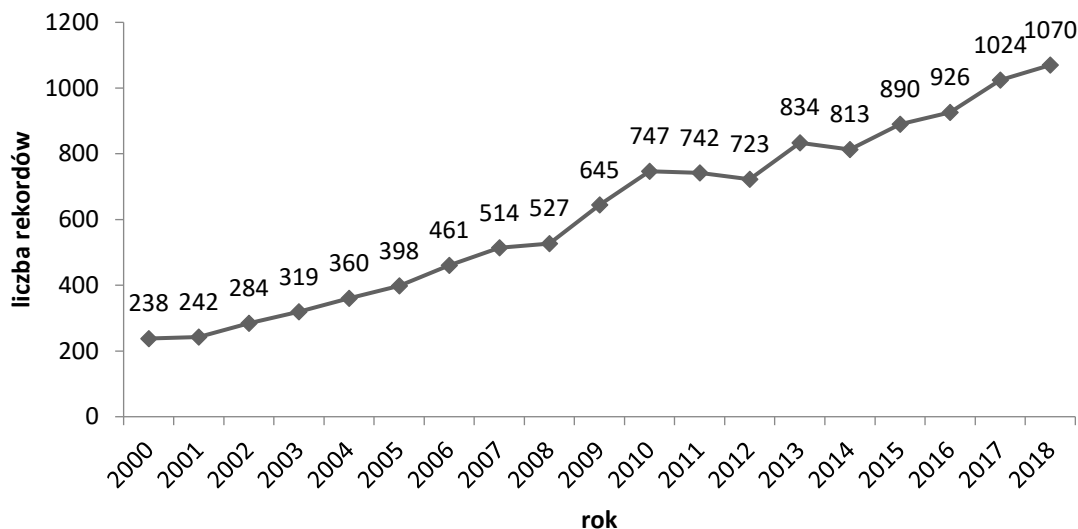
Wobec specyfiki Mazowsza zasadne wydaje się przeanalizowanie danych zastanych dotyczących jego uwarunkowań rozwojowych i próba zidentyfikowania obszarów koncentracji tematycznej w dotychczas prowadzonych badaniach.

2. ROZWÓJ REGIONALNY I MAZOWSZE W ŚWIATOWYCH BADANIACH NAUKOWYCH

Do analiz tendencji w badaniach naukowych o zasięgu światowym posłużono się danymi pochodzącymi z jednej z reprezentatywnych naukowych baz danych dla nauk społecznych a mianowicie bazą Scopus. Pierwszym krokiem było wyszukiwanie wstępne mające być punktem odniesienia dla wyszukiwania pogłębionego i bardziej zogniskowanego na badaniach związanych z Mazowszem. W tym pierwszym kroku w najszerszym polu wyszukiwania (Article Title, Abstract, Keyword) posłużono się frazą „regional development”, którą uznano za najbardziej odpowiednią na początku eksploracji ze względu na pojemność tematyczną. Okazało się, że w wyniku takiego wyszukiwania Scopus zwrócił okazałą liczbę rekordów: 16 978 (data wyszukiwania: 03.12.2019). W kolejnym kroku poddano ten zbiór pierwotny czyszczeniu. Ograniczono zakres dat, żeby zapewnić jak największą stabilność danych w czasie. Pierwszy zanotowany rekord pochodzi z 1926 roku. Najnowsze to już sygnowane rokiem 2020. Dolna granica jest stabilna i niezmienna w czasie. Jednak roczniki w początku XX wieku to już tylko obraz historyczny. Intencją autorów jest analiza badań bardziej współczesnych, wobec tego dolną granicę zbioru ustalono na rok 2000. Natomiast granica górna ulega w bazach danych zmianom, rekordy są dodawane i poszczególne roczniki zwiększają swoją liczebność co w analizach powoduje zaburzenia. W związku z tym zwykle wyłącza się kilka roczników ostatnich. W tym przypadku wyłączono 2019 i 2020 jako te, które są jeszcze niepełne. Zostawiono zatem zakres dat: 2000 – 2018. Czyszczenia dokonano także ze względu na typ dokumentu. Wyłączono ze zbioru rekordy odnoszące się do dokumentów takich jak erraty czy notatki edytorskie ze względu na ich pomniejsze znaczenie w określaniu tendencji badawczych. Wyłączono także te rekordy, które dotyczyły dokumentów niedoreprezentowanych, kiedy liczba danego typu dokumentów była mniejsza niż kilkanaście. Ostatecznie uzyskano wstępnie oczyszczony zbiór danych o liczebności 11 757 rekordów.

Okazało się, że w całym oczyszczonym zbiorze danych dotyczących badań naukowych o zasięgu światowym, które dotyczyły rozwoju regionalnego notowany jest nieustanny wzrost liczebności badań w poszczególnych rocznikach (zob. rys. 3.). z roku na rok badań w tym obszarze przybywa, zainteresowanie badaczy wciąż rośnie. Świadczy to o rosnącej istotności tego pola badawczego. Z niezachwianej tendencji wzrostowej można wysnuć wniosek, że nadal będzie ona postępować w podobnej dynamice. Nic nie wskazuje na załamanie trendu w przyszłości.

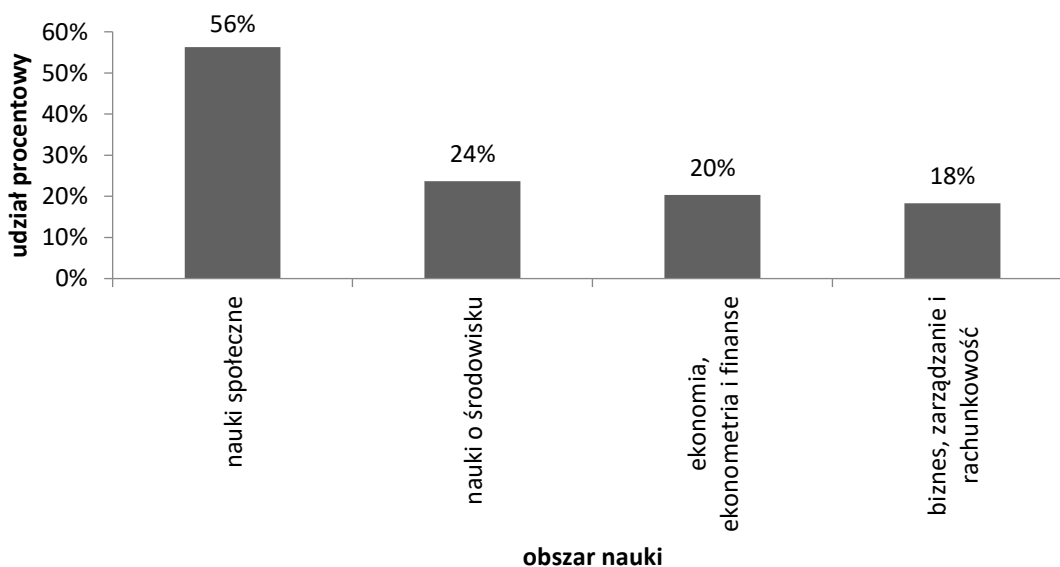
Rysunek 3. Dynamika badań naukowych nad rozwojem regionalnym w latach 2000 – 2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z bazy Scopus.

Istotne z punktu widzenia tendencji badawczych wydaje się skoncentrowanie badań w różnych obszarach nauki (dyscyplinach i dziedzinach). Odnosząc się do taksonomii nauk wbudowanej w bazę Scopus zidentyfikowano ponad 20 obszarów badawczych, w których analizowane badania były prowadzone. Jednak tylko w przypadku 4 z nich można mówić o istotnych, widocznych koncentracjach. Mowa o obszarach, w których zanotowano co najmniej 15% udział w analizowanym zbiorze (zob. rys. 4).

Rysunek 4. Koncentracja badań naukowych nad rozwojem regionalnym w świetle obszarów nauki

Wyjaśnienie: 100% = 11757

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z bazy Scopus.

Na pierwszym miejscu z udziałem na poziomie 56% uplasowały się nauki społeczne, które są bardzo pojemnym obszarem. Jednak widać z tego, że badania nad rozwojem regionalnym są silnie sprzężone ze zjawiskami społecznymi. Kwestie techniczne, inżynierskie czy związane z takimi naukami jak np. Chemia, biologia czy medycyna są także obecne w zbiorze danych, jednak stanowią tylko tło dla społecznej perspektywy rozwoju regionalnego. Podobnie jest z takimi dziedzinami jak rolnictwo, geografia czy energetyka, które pozostając istotne dla rozwoju regionalnego zwykle stanowią punkt odniesienia dla analiz naukowych niż same w sobie są obszarami, w których te badania się prowadzi. Te pozostałe obszary nauki, z mniejszymi zanotowanymi udziałami procentowymi może więc określić jako obszary wspomagające dla tych czterech wiodących. Cieszy fakt, że na drugim miejscu z udziałem na poziomie 24% znajdują się nauki o środowisku. Dowodzi to bowiem, że kwestie związane ze zrównoważonym rozwojem nie są traktowane przez badaczy jako marginalne lecz wiodące w perspektywie rozwoju regionalnego. Szeroka debata i publiczna i naukowa nad zrównoważonym rozwojem jest silnie obecna także w jego regionalnej odśłonie. Kolejne dwa wiodące obszary to ogólnie mówiąc nauki ekonomiczne oraz nauki o zarządzaniu. Ten czteroelementowy zbiór wiodących obszarów badawczych układa się w logiczną całość, gdzie ekonomia i zarządzanie zajmuje się badaniem kwestii środowiskowych i społecznych spełniając tym samym służebną rolę dla środowiska i społeczeństwa stanowiących nierozdzielny diadę rozwojową. Dokładnie w ten sposób zrównoważony rozwój jest definiowany już od 1987 roku i raportu „Nasza Wspólna Przyszłość”. Nie ma więc rozbieżności między zrównoważonym rozwojem w sensie ogólnym i jego postrzeganiem przez regionalistów. W obu przypadkach kluczową kwestią jest integracja aspektów społecznych, środowiskowych i ekonomicznych, co analizowane dane jasno pokazują. Te cztery obszary łącznie stanowią 83% całego zbioru (9772 rekordy).

Żeby nie pozostawać jedynie na poziomie obszarów naukowych postanowiono przeanalizować wiodące tematy, które podejmują w swoich badaniach regionaliści. Przyglądając się temu już ograniczonemu zbiorowi rekordów i szukając pewnych koncentracji w zakresie podejmowanych tematów badawczych przeprowadzono przegląd listy słów kluczowych. Następnie po konsultacjach w zespole badawczym zidentyfikowano 4 wyłaniające się obszary tematyczne: ekonomia i gospodarka, kapitał ludzki, przestrzeń oraz innowacje. Następnie ustalono do każdego z obszarów tematycznych frazy, które posłużyły do weryfikacji istotności zidentyfikowanych obszarów w zawężonym zbiorze analitycznym (9772 rekordy) (zob. Tabela 1).

Tabela 1. Frazy wykorzystane do weryfikacji istotności zidentyfikowanych obszarów badawczych

Obszar badawczy	Wykorzystana fraza
Ekonomia i gospodarka	econom*
Kapitał ludzki	human* OR people* OR socia* OR society* OR citizen*
Przeźrzeń	space* OR spat* OR land
Innowacje	innova* OR compet*

Źródło: opracowanie własne.

Każdy z tych obszarów uzyskał odsetek ponad 50% udziału w zawężonym zbiorze analitycznym. Można mówić o zidentyfikowaniu koncentracji badań naukowych wokół kwestii ekonomiczno – gospodarczych, związanych z kapitałem ludzkim, innowacjami

i innowacyjnością oraz badaniami dotyczącymi przestrzeni. Szczegółowe zestawienie tematycznych obszarów badawczych znajduje się w tabeli 2.

Tabela 2. Tematyczne obszary badawcze związane z rozwojem regionalnym

Obszar tematyczny	Liczba rekordów	Udział procentowy
Gospodarka i ekonomia	8708	89%
Kapitał ludzki	7835	80%
Przestrzeń	6224	64%
Innowacje i innowacyjność	5404	55%

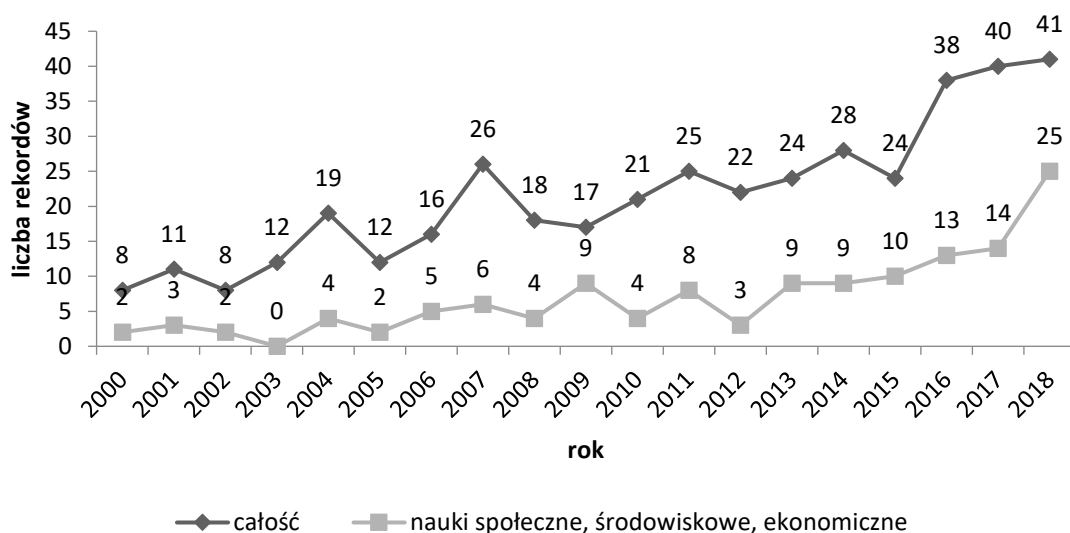
Wyjaśnienie: 100% = 9772

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z bazy Scopus.

W kolejnym kroku postanowiono przeanalizować światowy dorobek publikacyjny (także bazując na zasobach reprezentatywnej bazy Scopus) w zakresie badań dotyczących Mazowsza. Posługując się frazą „masov* OR mazov” w tym samym polu wyszukiwania co „regional development” uzyskano zwrot 689 rekordów. Zachowując te same włączenia i wyłączenia w procesie czyszczenia (daty i typy dokumentów) uzyskano zbiór danych analitycznych liczący 410 rekordów. Jest to niewielki zbiór danych, świadczący o małym dorobku naukowym o zasięgu światowym w zakresie badań nad Mazowszem, to zaledwie 3% wcześniej analizowanego zbioru danych w zakresie badań nad rozwojem regionalnym. Trudno także mówić o jakiejś wyraźnej tendencji w czasie (zob. Rysunek 5). Można mówić raczej o raczkującym początku, pozwalającym na dalszą prognozę wzrostową, lecz bez podstaw do mówienia o większej dynamice. Widać liczne spadki i wzrosty, co jest typowe w początkowych fazach rozwojowych. Nie widać silnego odbicia, punktu w czasie, od którego notowane byłyby już głównie wartości coraz większe rok do roku, nie widać też nominalnie dużych wyników. Końcówka okresu może być obiecująca, lecz obiektywnie na to patrząc trzeba mieć świadomość, że nastąpią spadki. Jedynie tendencja badań w zakresie rozwoju regionalnego może ten obraz nieco rozjaśnić. Jeżeli w szerszym ujęciu, rozwoju regionalnego właśnie, notuje się wyraźną tendencję wzrostową to być może także i w ujęciu badań dotyczących Mazowsza taka tendencja wystąpi. Choć z drugiej strony być może to zbyt daleko idący optymizm. Kolejna obserwacja dotyczy układu obszarów badań w zakresie dyscyplin. Otóż zauważono dość dużą zmianę w odniesieniu do rozwoju regionalnego. W badaniach nad Mazowszem dominują rekordy przypisane do nauk o ziemi oraz nauk medycznych (Zob. Tabela 3). Cztery istotne obszary zanotowane w rozwoju regionalnym (nauki społeczne, środowiskowe i ekonomiczne) są na dalszych pozycjach. Ich łączny udział to zaledwie 32%, co wobec wcześniejszych 83% w rozwoju regionalnym wydaje się dużą zmianą w zakresie koncentracji na poziomie dyscyplin. Być może to właśnie z powodu ograniczonych badań nad Mazowszem w bazie Scopus. Odpowiedzią na taką sytuację mogą być trudności z jakimi borykają się polscy badacze (w tym być może i regionaliści) z nauk społecznych i ekonomicznych w dostępie do wysoko notowanych tytułów czasopism. Trudności te być może są mniejsze w takich naukach jak geologia, rolnictwo czy medycyna. Na pewno odpowiedzią na tę sytuację nie jest sam przedmiot badań czyli Mazowsze, gdyż uznać go należy za typowy w badaniach dotyczących rozwoju regionalnego. Zbiór rekordów odnoszących się do badań z zakresu nauk społecznych, środowiskowych i ekonomicznych liczy 132 rekordy. Liczebności w poszczególnych rocznikach są w takim układzie też nieduże. Jednak widać, że tak samo

jak raczkująco wygląda słabo rysująca się tendencja w zbiorze szerszym (410 rekordów) tak też wygląda wykres liczebności w poszczególnych latach w tym zbiorze 132 elementowym. Jeżeli natomiast chodzi o koncentrację na tematach badawczych, to przy zachowaniu tych samych tematów i z zastosowaniem tych samych fraz wyszukiwania to odsetki są niższe (zob. Tabela 4). Choć te tematy są podejmowane przez badaczy. Niestety przy tak obniżonych liczbach bezwzględnych trudno mówić o wyraźnych koncentracjach tematycznych. Ogólny wniosek z analiz badań dotyczących Mazowsza z bazy Scopus jest taki, że jest ich relatywnie niewiele i w ujęciu bezwzględnym i w odniesieniu do badań nad rozwojem regionalnym. Szczegółowe zestawienia w zakresie dynamiki w czasie, koncentracji wokół dyscyplin oraz szczegółowych tematów badawczych prezentują poniższe wykresy i tabele.

Rysunek 5. Dynamika badań naukowych nad Mazowszem w latach 2000 – 2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z bazy Scopus.

Tabela 3. Koncentracja badań naukowych nad Mazowszem w świetle obszarów nauki

Dyscyplina	Liczba rekordów	Udział procentowy
Nauki o ziemi i planetach	139	34%
Medycyna	103	25%
Nauki społeczne	76	19%
Nauki rolnicze i biologiczne	66	16%
Nauki środowiskowe	54	13%
Nauki humanistyczne i sztuki	35	9%
Inżynieria	23	6%
Biznes, zarządzanie i rachunkowość	12	3%
Biochemia, genetyka i biologia molekularna	10	2%
Weterynaria	9	2%
Inżynieria chemiczna	8	2%
Chemia	8	2%

Immunologia i mikrobiologia	8	2%
Nauki komputerowe	6	1%
Inżynieria materiałowe	6	1%
Ekonomia, ekonometria i finanse	5	1%

Wyjaśnienie: 100% = 410

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z bazy Scopus.

Tabela 4. Tematyczne obszary badawcze związane z Mazowszem

Obszar tematyczny	Liczba rekordów	Udział procentowy
Kapitał ludzki	74	56%
Przestrzeń	58	44%
Gospodarka i ekonomia	44	33%
innowacje i innowacyjność	24	18%

Wyjaśnienie: 100% = 132

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z bazy Scopus.

Po ustaleniu tematycznych obszarów badawczych w obszarze rozwoju regionalnego oraz ich weryfikacji w badaniach nad Mazowszem poniższy ich zestaw przyjęto do dalszych analiz:

1. Kapitał ludzki w województwie mazowieckim.
2. Uwarunkowania przestrzenne województwa mazowieckiego.
3. Sytuacja gospodarcza województwa mazowieckiego.
4. Innowacje w województwie mazowieckim.

Do poszukiwania tendencji w wyżej wymienionych tematycznych obszarach badawczych postanowiono przeanalizować między innymi następujące rodzaje dokumentów:

1. Urzędowe dokumenty: strategie rozwoju, strategie sektorowe, plany inwestycyjne, studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.
2. Opracowania o charakterze naukowym: cykl publikacji Trendy Rozwojowe Mazowsze, artykuły naukowe dot. rozwoju regionalnego Mazowsza, w tym Studia Regionalne i Lokalne.
3. Raporty badawcze oraz ewaluacyjne.
4. Publiczne bazy danych: bank danych lokalnych GUS, baza STRATEG, Centralna Komisja Egzaminacyjna, Urząd Transportu Kolejowego.
5. Publikacje GUS oraz regionalnych urzędów statystycznych (w szczególności GUS Warszawa).

Niestety nie istnieje baza danych agregujące wyżej wymienione typy dokumentów w jednym miejscu tak jak jest to w przypadku światowych naukowych baz danych takich

jak Scopus czy Web of Science. Wobec rozproszenia tych opracowań (np. w różnych jednostkach Urzędu Marszałkowskiego i na różnych stronach/portalach internetowych) podjęto próbę ręcznego ich zgromadzenia. Sformułowano zestaw fraz, za pomocą których identyfikowano dokumenty do analiz treści. Po dyskusjach w zespole projektowym i konsultacjach w gronie ekspertów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego zestaw ten zawierał następujące frazy, hasła przedmiotowe:

- Polityka rozwojowa, polityka regionalna,
- Regionalna polityka rozwojowa, rozwój regionalny,
- Ośrodki subregionalne, ośrodki podregionalne,
- Obszar metropolitalny Warszawy,
- Otoczenie regionalne,
- Metropolizacja,
- Dyfuzja i polaryzacja.

Frazy te były wyszukiwane wraz z kombinacjami słów: Mazowsze, województwo mazowieckie, urząd marszałkowski województwa mazowieckiego, samorząd województwa mazowieckiego, mazowieckie. W pierwszej kolejności uwzględniano zbiory opracowań będących w posiadaniu Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego. Opracowania były wyszukiwane za pomocą metody „kuli śniegowej”. Analizowane były też bibliografie pozyskanych opracowań a następnie następowało poszukiwanie opracowań powiązanych z opracowanymi frazami.

W procesie wyszukiwania materiału analitycznego zawężono zakres dat publikacji do lat 2005 – 2019. Miało to na celu wyłączenie materiałów, które już dziś można uznać za raczej historyczne ze względu na dużą dynamikę zjawisk zarówno w rozwoju regionalnym ogólnie jak i w kwestiach związanych z Mazowszem. Co prawda ktoś mógłby uznać, że np. dolna granica zbioru jest jeszcze zbyt wczesna i nadal rodzi to ryzyko danych historycznych. Jednak w niniejszych analizach chodzi głównie o wskazanie obszarów, które w późniejszych fazach analitycznych będą głębiej identyfikowane, diagnozowane i analizowane. Wobec tego nie chodzi tylko i wyłącznie o czystą i totalną aktualność danych, której w tym przypadku prawdopodobnie i tak by się nie udało uzyskać, gdyż ciągle powstają nowe. Dodatkowo Mazowsze nie pozostaje obojętne wobec turbulentnych zmian w otoczeniu, zarówno tych o charakterze polityczno – prawnym, ekonomicznym, społeczno – kulturowym czy technologicznym. Górna granica zbioru także może budzić wątpliwości. Rok 2019 cały czas trwa, ponadto nawet po jego zakończeniu jeszcze przez co najmniej rok lub nawet kilka lat będą się ukazywały opracowania sygnowane właśnie tą datą. Jednak niniejsza analiza nie ma być analizą kompletną i zamkniętą. Lecz jak wcześniej zaznaczono drogowskazem wskazującym interesujące i ważne aspekty warte podjęcia i pogłębienia w kolejnych fazach badań: ilościowych i jakościowych. Wobec powyższego i pełnej świadomości ograniczeń pozostawiono jednak zakres dat 2005 – 2019.

Następnie zbiór ten poddano czyszczeniu. Weryfikowano powtórnie czy dokument pochodzi z lat 2005 – 2019. Oceniano czy tematycznie jest zgodny (czy dotyczy kwestii

ekonomicznych, przestrzennych, innowacyjnych, kapitału ludzkiego). Sprawdzano czy jego opracowanie pod względem jakościowym pozwala na wykorzystanie w niniejszym opracowaniu bez obaw o wiarygodność i weryfikowalność wniosków i refleksji. Analizy na podstawie tak określonego zbioru danych są przedmiotem kolejnych rozdziałów.

Zidentyfikowano główne tendencje i koncentracje w badaniach naukowych nad rozwojem regionalnym i nad Mazowszem w oparciu o dane ze światowej i reprezentatywnej bazy naukowej Scopus. Okazało się, że jednymi z istotnych obszarów tematycznych są: sytuacja gospodarcza, uwarunkowania przestrzenne, kapitał ludzki oraz innowacje. Obszary te będą analizowane w następnych rozdziałach niniejszego opracowania. Okazało się, że badania nad Mazowszem są niedoreprezentowane w bazie Scopus. Istnieje wiele opracowań polskich na ten temat, jednak są one rozproszone i brakuje otwartej bazy danych do analiz tego typu. Polskie opracowania dotyczące wyżej wymienionych obszarów tematycznych zostaną wykorzystane do przygotowania treści kolejnych rozdziałów niniejszego opracowania.

Bibliografia

- Charkiewicz, J., Szmigiel-Rawska, K., Laszuk, A. i Sałański, T. (2012). Obserwatoria terytorialne i inne najlepsze praktyki dla Mazowsza. Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego.
- GMC. (2016). Plan Inwestycyjny dla subregionu ciechanowskiego objętego OSI problemowymi w ramach Regionalnych Inwestycji Terytorialnych, Załącznik do uchwały Nr XVIII/112/2016 Rady Powiatu Mławskiego z dnia 27 czerwca 2016 roku. Ciechanów: Gmina Miejska Ciechanów.
- Komornicki, T., Czapiewski, K.Ł, Solon, B. (2012). Zagospodarowanie infrastrukturalne i kapitał fizyczny oraz policentryczność rozwoju Mazowsza. Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego.
- MBPR. (2014). Badanie potencjałów i specjalizacji województwa mazowieckiego. Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego.
- MliR. (2019). Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030. Warszawa: Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju.
- MO. (2017). Plan Inwestycyjny dla Miasta Ostrołęki i Subregionu Ostrołęckiego. Ostrołęka: Miasto Ostrołęka.
- MP. (2016). Plan Inwestycyjny dla Subregionu Płockiego objętego OSI Problemowym Obszar Funkcjonalny Miasta Płocka. Płock: Miasto Płock.
- MS. (2017). Plan Inwestycyjny dla subregionu siedleckiego objętego OSI problemowym pn.: „Utworzenie Zintegrowanego Wielofunkcyjnego Węzła Wymiany Pasażerskiej w Siedlcach oraz rozbudowa i modernizacja powiązanego z nim układu komunikacyjnego miasta i subregionu siedleckiego”, Siedlce: Miasto Siedlce.
- Strzelecki, Z. (red.). (2013). Trendy Rozwojowe Mazowsza, diagnoza. Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego.
- Strzelecki, Z. (red.). (2015). Rekomendowane działania na rzecz równoważenia rozwoju województwa mazowieckiego. Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego.
- Strzelecki, Z., Koliński, B. (red.). (2011). Monitoring Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020, raport. Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, Warszawa.
- Swianiewicz, P., Dąbrowska, A. (red.). (2018). Mazowsze - ekonomia i gospodarka. Warszawa: PZWL.
- SWM. (2013). Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku, innowacyjne Mazowsze. Warszawa: Samorząd Województwa Mazowieckiego.
- SWM. (2018). Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego. Warszawa: Samorząd Województwa Mazowieckiego, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego.
- Śleszyński, P. (2012a). Warszawa i obszar metropolitalny Warszawy a rozwój Mazowsza. Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego.
- Śleszyński, P., (red.). (2012b). Społeczno-demograficzne uwarunkowania rozwoju Mazowsza. Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego.
- UMSW. (2018). Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego 2014-2020+ (Strategia ZIT WOF), zał. do uchwały nr 23 Komitetu Sterującego ZIT WOF z dn. 12.09.2018 r. Warszawa: Urząd Miasta Stołecznego Warszawy.

- UMWM. (2018). Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020. Warszawa: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego.
- ZWM. (2016). Plan Inwestycyjny Regionalnych Inwestycji Terytorialnych dla Radomskiego Obszaru Strategicznej Interwencji, Załącznik do uchwały nr 310/222/17 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 27 lutego 2017 r. Warszawa: Zarząd Województwa Mazowieckiego.

O AUTORACH

Paweł Huras

Absolwent socjologii (Wydział Nauk Społecznych, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, 2013). Obecnie pracownik w Dziale Badań i Analiz Centrum Zarządzania Innowacjami i Transferem Technologii Politechniki Warszawskiej oraz doktorant na Wydziale Zarządzania Politechniki Warszawskiej. Kierownik projektu „Zrównoważony rozwój województwa mazowieckiego w nowym układzie jednostek NUTS2 i NUTS3. Poziom metropolitalny, regionalny i subregionalny” po stronie Politechniki Warszawskiej. Zaangażowany był, w ponad 60 projektów badawczych i ewaluacyjnych na zlecenie administracji publicznej, organizacji pozarządowych i biznesu. Posiada bogate doświadczenie w realizacji badań jakościowych. Zajmuje się badaniami związanymi z B+R, szkolnictwem wyższym, rozwojem regionalnym oraz innowacyjnością.

Klaudyna Nowińska

Absolwentka gospodarki przestrzennej, specjalność planowanie strategiczne rozwoju regionalnego i lokalnego (Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Uniwersytet Warszawski, 2013). Obecnie pracownik w Dziale Badań i Analiz Centrum Zarządzania Innowacjami i Transferem Technologii Politechniki Warszawskiej. Realizuje badania społeczne, w tym ewaluacje z zakresu rozwoju regionalnego i analizy zjawisk społeczno-ekonomicznych w skali regionalnej. Zaangażowana w realizację projektów badawczych: „Zrównoważony rozwój województwa mazowieckiego w nowym układzie jednostek NUTS2 i NUTS3. Poziom metropolitalny, regionalny i subregionalny” oraz „NERW PW. Nauka – Edukacja – Rozwój – Współpraca”. Uczestniczyła w realizacji kilkunastu badań współfinansowanych ze środków UE, łączących w sobie metody zarówno jakościowe jak i ilościowe. Laureatka I nagrody w I edycji ogólnopolskiego konkursu „Dyplomy dla Warszawy” (2016) organizowanego przez Muzeum Warszawy pod patronatem m.st. Warszawy na najlepsze rozprawy doktorskie i prace magisterskie z zakresu specjalności naukowych dotyczących społeczno-gospodarczego rozwoju Warszawy oraz wyróżniona podczas XI edycji konkursu „Samorządu Terytorialnego” (2014) na najlepsze prace magisterskie i doktorskie z zakresu rozwoju regionalnego za pracę magisterską pt. „Warszawa z Mazowszem, Mazowsze bez Warszawy – w poszukiwaniu sensu regionalnych podziałów administracyjnych”.

Marcin Żemigła

Absolwent Wydziału Organizacji i Zarządzania Politechniki Łódzkiej (2002). Doktorat (Wydział Organizacji i Zarządzania Politechniki Łódzkiej, 2006) i habilitacja (Wydział Zarządzania, Uniwersytet Warszawski, 2014) z nauk ekonomicznych w zakresie nauk o zarządzaniu. Adiunkt na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego oraz specjalista ds. badań i analiz w Dziale Badań i Analiz Centrum Zarządzania Innowacjami i Transferem Technologii Politechniki Warszawskiej. Był ekspertem Narodowego Centrum Nauki, jest ekspertem Narodowego Centrum Badań i Rozwoju, Polskiego Komitetu Normalizacyjnego. Realizował badania i wykonywał ekspertyzy na zlecenie między innymi Światowej Organizacji Własności Intelektualnej, Ministerstwa Środowiska, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Dla sektora biznesu wykonał ponad 80 ekspertyz. Prowadził badania naukowe w Korei Południowej (Chonnam National University, Kyungpook National University), Wielkiej Brytanii (University of Northumbria at Newcastle) i Słowenii (University of Ljubljana). Zawodowo zajmuje się głównie społeczną odpowiedzialnością biznesu, zarządzaniem środowiskowym i zrównoważonym rozwojem.

ISBN 978-83-967581-3-2
DOI 10.32062/20230401

Politechnika Warszawska
Centrum Zarządzania Innowacjami i Transferem Technologii